

Список літератури: 1. Фатсов А.Н. Развитие индивидуализма в истории политических учений (Очерк введения и главнейшая библиография). Х., 1907. 2. Там же. 3. Чичерин Б.Н. О народном представительстве. М., 1899. 4. Миль Дж. Ст. Представительное правление. СПб., 1896. 5. Чичерин Б.Н. О народном представительстве. М., 1899. 6. Либерализм Запада. XVII-XX в. М., 1995. 7. Там же. 8. Чичерин Б.Н. О народном представительстве. М., 1899. 9. Чичерин Б.Н. О народном представительстве. М., 1899. 10. Миль Дж. Ст. Представительное правление. СПб., 1896.

Надійшла до редколегії 9.01.2003 р.

А.О. Любович

Прокурорський нагляд за законністю застосування заходів дисциплінарної відповідальності до осіб, що відбувають покарання у вигляді позбавлення волі

Однією з функцій прокуратури є нагляд за виконанням законів у місцях утримання затриманих, попереднього ув'язнення при виконанні покарання і застосуванні інших заходів примусового характеру, що призначаються судом. Враховуючи це, важливого значення набувають питання прокурорського нагляду за законністю заходів дисциплінарної відповідальності по відношенню до осіб, що відбувають покарання у виправно-трудових установах.

Не викликає сумнівів, що застосування покарання у вигляді позбавлення волі, будучи важливим інструментом регулювання суспільних відносин, породжує і певні негативні наслідки соціального і морально-психологічного характеру. При цьому найбільший вплив на поведінку засуджених має безпосереднє соціальне оточення. У спілкуванні між собою вони створюють специфічне середовище, у якому їх взаємини регулюються, з одного боку, вимогами чинного законодавства, а з іншого боку – існуючими серед них неформальними соціальними нормами і цінностями. При цьому вплив негативної спрямованості значною мірою примушує особистість самостверджуватися на основі негативних мотивів і перешкоджає самоствердженню на основі позитивних мотивів [1, с.45].

З іншого боку, практичний ефект впливу на таких осіб буде настільки вищим, наскільки ефективно як з погляду виховання засудженого, так і почуття суспільної справедливості, вдається визначити доцільність і необхідний обсяг заходів покарання і виховання [2, с.180].

Вважається, що зазначені положення повною мірою можна віднести до питань законності застосування заходів дисциплінарної відповідальності по відношенню до осіб, що містяться у виправно-трудових установах. З цих позицій прокурорський нагляд являє собою одну з найважливіших гарантій забезпечення прав і свобод осіб, позбавлених волі.

Специфіка умов утримання засуджених у місцях позбавлення волі, особливі умови, що висуваються до режимів їх утримання, досить суворі

дисциплінарні санкції визначають необхідність підвищеної уваги до питань дотримання законності з боку прокурорів, що здійснюють наглядову діяльність у цій сфері.

На наш погляд, у першу чергу об'єктом прокурорської перевірки повинні стати питання, пов'язані з реалізацією таких дисциплінарних стягнень, як направлення засуджених у штрафний ізолятор (неповнолітніх - у дисциплінарний ізолятор), направлення засуджених, що утримуються у в'язницях, у карцер, переведення засуджених, що утримуються у вправно-трудових колоніях загального, посиленого і сурового режиму, а також засуджених, що утримуються в звичайних житлових приміщеннях у колоніях особливого режиму, в приміщення камерного типу.

Разом з перевіркою питань, що стосуються законності й обґрунтованості застосування того чи іншого дисциплінарного стягнення в залежності від конкретних обставин здійснення правопорушення, у полі зору прокурора повинні знаходитися і питання, пов'язані з дотриманням порядку накладення і виконання стягнень, регламентовані Виправно-трудовим кодексом України [3]. При цьому варто мати на увазі, що зазначений Кодекс містить лише загальні правила застосування заходів стягнення до осіб, позбавлених волі. Більш докладно порядок застосування заходів стягнення регламентується Правилами внутрішнього розпорядку виправно-трудових установ, затверджених наказом Міністра внутрішніх справ України від 20.12.1991 р. [4].

Аналіз нормативних положень, що регламентують порядок накладення і виконання дисциплінарних стягнень по відношенню до осіб, позбавлених волі, дозволяє відзначити ряд важливих моментів.

Насамперед це стосується неврегульованості питань, пов'язаних з конкретними процесуальними правами й обов'язками осіб, що притягуються до дисциплінарної відповідальності. Відсутність правової регламентації їх процесуального становища, власне кажучи, позбавляє їх якої-небудь реальної можливості у доведенні обставин, що спростовують їх провину або пом'якшують її. Ця обставина в значній мірі впливає і на можливість фіксації тих чи інших обставин, що стосуються вирішення конкретної справи, у відповідних процесуальних документах. При цьому слід зазначити, що таке становище значною мірою перешкоджає реалізації наглядових повноважень прокурора. Ймовірно, слід уточнити положення законодавства, передбачивши конкретні процесуальні права і обов'язки даної категорії суб'єктів дисциплінарної відповідальності, безумовно, з огляду на певну специфічність правового становища осіб, позбавлених волі зачинення злочинів.

Поряд з цим свого належного осмислення вимагають і питання, що стосуються посилення гарантій законності застосування таких заходів дисциплінарного впливу, що пов'язані з ще більш істотними обмеженнями волі у порівнянні з обмеженнями, що поширяються на всіх осіб, які знаходяться у вправно-трудових установах. Йдеться про такі дисциплінарні стяг-

нення, як поміщення засуджених, що утримуються у виправно-трудових колоніях, у штрафний ізолятор з виводом чи без виводу на роботу або навчання на термін до 15-ти діб, а тих, що утримуються у виправно-трудових колоніях – у дисциплінарний ізолятор на термін до 10-ти діб, і запровадження засуджених, що утримуються у в'язницях, у карцер без виводу на роботу чи навчання на термін до 15-ти діб.

Не викликas сумнівів, що застосування таких видів стягнень тягне для особи дуже істотні негативні наслідки, у тому числі і морального характеру. Неправомірне, або необдумане застосування такого роду заходів може викликати суттєвий негативний ефект, а враховуючи загальний несприятливий психологічний клімат у тій чи іншій пенітенціарній установі, здатні привести до дій, дезорганізуючих роботу цих установ і спричинити дуже тижні наслідки. Одним з важливих заходів недопущення такого стану є нагляд органів прокуратури за законностю застосування дисциплінарних стягнень до осіб, позбавлених волі. Тому вважається доцільним доповнити ст. 68 ВТК України, включивши до її складу положення про обов'язкове повідомлення прокурора про застосування зазначених заходів стягнення з додатком копії постанови відповідної посадової особи про накладення стягнення. Це дозволить відповідним прокурорам мати достатній обсяг інформації про стан і динаміку рівня дисципліни у місцях позбавлення волі, а у відповідних ситуаціях і оперативно реагувати на порушення вимог закону. Ще більш пильна увага прокурора має зосереджуватися на застосуванні таких дисциплінарних стягнень, як переведення засуджених, що містяться в ВТК загального, суверого і посиленого режиму, а також засуджених, що утримуються в звичайних житлових приміщеннях у колоніях особливого режиму, у приміщення камерного типу на термін до шести місяців; переведення засуджених, що утримуються в колоніях особливого режиму в приміщеннях камерного типу, в одноочні камери на термін до одного року, а у в'язницях - на суворий режим на термін від двох до шести місяців; повернення засуджених, переведених у звичайні житлові приміщення в колонії особливого режиму в приміщення камерного типу тієї ж колонії. Враховуючи особливий характер зазначених дисциплінарних стягнень і керуючись необхідністю посилення гарантій прав і свобод осіб, позбавлених волі, вважається необхідним законодавчо закріпити положення про те, що такі дисциплінарні стягнення можуть застосуватися лише із санкції прокурора.

Список літератури: 1. Шмаров И.В. Социологические проблемы уголовного наказания. Рязань, 1980. 2. Стручков Н.А. Курс исправительно-трудового права // Проблемы общей части. М., 1984. 3. Відомості Верховної Ради УРСР, 1971. № 1. 4. Виправно-трудовий кодекс України // Правила внутрішнього порядку виправно-трудових установ. Харків, 2001.

Надійшла до редактора 09.01.2003 р.